

בארה של תורה

פשט עיון ודרש בפרשת השבוע ופניני השקפה לקח ומוסר

יו"ל ע"י מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' - 08-9744220

דוא"ל:

rg5740@gmail.com

גליון 211 ניסן תשע"ז

העלון מוקדש לזכר יוסף בן דוד ועיונה שלומי ז"ל ע"י בנו ר' יאיר שלומי הי"ו

פרשת שמיני

ב"גם בכנפיך", כי הזקנים הם ה"כנפים" של ישראל, ובעגל נתקיים בזקנים "בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים", שנשפך דמם בגלל שמיהו בישראל.

אכילת דג השיבוטא בשבת מרמות לעתידו של החזיר לעתיד לבוא

"ואת החזיר כי מפריס פרסה וגו' והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם" (יא, ז)

האור החיים הקד' כתב בשם המדרש שלעתיד לבוא יהיה החזיר מותר באכילה. ואין הפשט שישתנה דינו, שהרי התורה לא תשתנה ולא תתחלף לעולם, אלא שלעתיד לבוא יעלה החזיר גרה וממילא יהא מותר באכילה. אך רבינו בחיי כתב "יש נוסחאות שכתוב שעתיד הקב"ה להחזירו לנו, וההמון מבינים שהחזיר יהיה טהור, אך ביאור הענין על כוחו שהוא מיצר לישראל, ולעתיד ישוב עם שאר הכוחות לעזור ולתמוך לישראל". ולדעתו החזיר יהיה אסור באכילה לעולם. וכן דעת הרב"ז (ח"ב סי' תתכ"ח), "מה שאמרו שנקרא שמו חזיר כי עתיד הקב"ה להחזירו לישראל, היינו שיהיו ישראל אוכלים רוב משמנים כאילו הותר להם בשר חזיר, ולא שיותר להם בשר חזיר ח"ו. ועל דרך הסוד יש למעלה שר אחד ושמו חזירא"ל והוא קטיגור על ישראל, ועתיד הקב"ה להחזירו לישראל להיות להם סניגור".

ולמעשה נחלקו בזה כבר במדרש תהלים (מזמור קמו') לגבי כלל החיות הטמאות. "ה' מתיר אסורים. מהו מתיר אסורים, יש אומרים כל הבהמה שנטמאת בעולם הזה מטהר אותה הקב"ה לעתיד לבוא, שטהורים ומותרים היו כולם לבני נח, ולמה אסר אותם ה', לראות מי שמקבל דבריו ומי שאינו מקבל. ולעתיד לבוא הוא מתיר את כל מה שאסר. ויש אומרים שאינו מתיר לעתיד לבוא, שכן הוא אומר אוכלי בשר החזיר וגו'".

ב. והנה אמרו במס' קידושין (מא, א) שרבא מלח דג שיבוטא לכבוד שבת. ולכאורה מדוע אכל דוקא שיבוטא. וביאר בספר אמרי שמואי על פי דברי יליתא אשת רב נחמן (חולין קט, א) "כל דאסר לן רחמנא שרא לן דכוותיה", שאסר לנו את החזיר והתיר לאכול מוח השיבוטא שטעמו כטעם החזיר. והנה לדעת האור החיים הקד' לעתיד לבוא יהיה מותר החזיר באכילה, וכיון ששבת היא מעין עולם הבא, בחר רבא לאכול לכבוד שבת את השיבוטא שיש בו טעם מעין מה שעתידין לאכול לעתיד לבוא.

ג. ובירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) אמרו "שבע מאות מיני דגים טהורים, ושמונה מאות מיני חגבים טהורים, ועוף אין מספר, גלו עם ישראל לבבל. וכשחזרו, כולם חזרו עמהן, חוץ משיבוטא". וכתב הקרבן העדה, שיש שפירשו שכיון שמוח השיבוטא טעמו כחזיר אין הוא ראוי להיות בארץ ישראל, אך הוא פירש שאין לשיבוטא עמוד שררה ועצמותיו רכים ולא היה יכול לעמוד כנגד זרם המים ולחזור לארץ.

חטיף בטעם דבר אחר...

לאחרונה נמכר בשווקים חטיף בטעם דבר אחר בהכשר רבנות מסויימת, ונתעורר פולמוס גדול האם מותר וראוי לעשות כן, כי אף שהמרכיבים כשרים סוף סוף הטעם דומה לטעם איסור. ובספר חשוקי חמד (פסחים עמ' דש') להגאון רבי יצחק זילברשטיין דן בכעין זה אודות עולים מרוסיה שהורגלו לאכול דבר אחר, ועתה חזרו

אל תשכח את הכנפים !

"ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל" (ט, א)

פרשני המקרא נתחבטו לשם מה קרא משה לזקני ישראל בשעה שלא נצטוו כאן על שום ענין ולא דיבר עמהם ה' כלל. ובמדרש (ויק"ר יא, ח) אמרו על כך, "אמר ר' עקיבא, נמשלו ישראל לעוף, מה העוף הזה אינו פורח בלא כנפים, כך ישראל אין יכולים לעשות דבר בלי זקניהם". ואף דבר זה טעון ביאור, שכן כל מה שעשו נעשה על פי הדיבור, ומדוע היה צורך בזקנים. וכן יש לברר מדוע ענין זה של הציות לזקנים נזכר כאן בהבאת הקרבנות בעת הקמת המשכן.

וביאר בבאר יוסף לר' יוסף צבי סלנט, שהנה תכלית הקרבנות שהקריבו ביום השמיני היתה לכפר על מעשה העגל, כמבואר ברש"י וברמב"ן (פס' ב'). וכבר כתבו הראשונים שבחטא העגל היתה כוונתם להעמיד מנהיג במקום משה שיורה להם את דרך ה', ואף שלבסוף באו לידי עבודה זרה, מכל מקום מתחילה היה המעשה טוב וראוי לדעתם. וכישלונם היה במה שלא נתייעצו בזקני ישראל, שהרי משה אמר להם (שמות כד, יד) "והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם", והם בעשותם העגל הרגו את חור, ובמדרש (במדב"ר טו, כא) מובא שהרגו אף את שבעים הזקנים שמיהו בידם, ואת אהרן כפו לעשות כרצונם.

ונמצא ששורש חטא העגל הוא אי הציות לזקני ישראל. ולכן עתה כשנצטוו להקריב קרבנות לכפר על מעשה העגל, קרא משה לזקנים, כדי להראות לישראל שכל דבר ודבר מוכרחים לעשות רק על פי הזקנים. והיו שאמרו "מה העוף הזה אינו פורח בלא כנפים, כך ישראל אין יכולים לעשות דבר בלי זקניהם", שכשם שעוף אינו יכול לפרוח ולעוף בלי כנפים, כך ישראל אינם יכולים להתעלות ולהתקדם בעבודת ה' מבלי להיות כפופים לזקני הדור ולשמוע בעצתם, שלא כבחטא העגל שסברו להמציא דרכים להתקרב לה' כנגד דעת הזקנים.

ב. ובוזה יתבאר גודל החרון אף שהיה בנדב ואביהוא, ששורש חטאם היה בכך שביקשו להתקרב לה' ללא שנטלו עצה מן הזקנים על כך. וכדברי המדרש (ספרא שמיני לב') "ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא, הם בשמחתם כיון שראו אש חדשה עמדו להוסיף אהבה על אהבה, ויקחו אין קיחה אלא שמחה. נדב ואביהוא, מה תלמוד לומר בני אהרן, שלא חלקו כבוד לאהרן. נדב ואביהוא, שלא נטלו עצה ממשא". והיה חטאם כעין חטא העגל שביקשו ישראל להמציא דרך להתקרב לה' ללא עצת הזקנים.

וכיון שבאותו יום זכו ישראל לתיקון ולכפרה, ונחלקה בליבם חובת הציות לזקנים על ידי שראו שמשא קרא לזקני ישראל, לכן היתה קפידא גדולה כל כך על נדב ואביהוא שלא נטלו עצה מהזקנים, והיה חשש שהדבר יגרום שוב לרפיון בענין זה שאך עתה נחקק בלבבות. ועל ידי שנענשו בעוון זה, נתחזקה בכפל כפלים היריעה בלב ישראל, שאף אדם, גדול ככל שיהיה, אינו יכול לעשות לעצמו "כנפים" של התעלות מבלי שזקני הדור יסכימו עימו ויכשירו את מעשיו.

ג. ובמדרש למדו שבחטא העגל הרגו ישראל את הזקנים מהפסוק (ירמיה ב') "גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים וגו', על כל אלה", ו"אלה" הוא רמז לחטא העגל שאמרו "אלה אלהיך". ולכאורה היכן מוזכר כאן שהרגו את הזקנים? וביאר התורה תמימה (שמות לב, ה) שהדבר נרמז

אהרון בן יהיא מעברי ז"ל
ברוך בת חסן והב ע"ה
יחזקאל בן יוכבד אביגיל אבשקר ז"ל

שלום בן יהיא ויהודית שלומי ז"ל
ליליאן בת אלגרה ע"ה ע"י בהן
ויקטוריה בת טובה בן זקן ע"ה

לענין ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאוה בת תאנה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
עביה בת סרה ע"ה

החומריות שדבקו באדם, וממילא נפקעת טומאתו ו"מתאפס" הוא מחדש, ומדרגת רוחניותו שבה אל מקומה הראשון. ולדברי הרש"ה ודאי שהמים מטהרים ולא הקרקע.

אמו של מרן הגרע"י נמנעה מלאכול ביום כיפור בהיותה מעוברת וזכתה שבנה יהיה גדול הדור

"להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל" (ויקרא י"א, מז)

יש לעמוד על כפל הלשון, "בין הטמא ובין הטהור", ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל. ועוד, שמתחילה הקדים את הטמא לטהור, ולאחר מכן הקדים את החיה הטהורה הנאכלת לטמאה שאינה נאכלת. וכן, שאין מסיימין בדבר טמא ומדוע חתם הכתוב ב"חיה אשר לא תאכל". ושני נביאים נתנבאו בסגנון אחד בביאור הפסוק, הלא הם הגאון מוילנא (חומש הגר"א, כאן) ורבי עקיבא איגר (חוט המשולש החדש עמ' רפ"ג), על פי המעשה המובא במסכת יומא (פב, ב) באשה מעוברת שהריחה ריח מאכל ביום הכיפורים. ואמר רבי שילחשו על אונה שיום הכפורים היום ואולי תוכל להתאפק. וכשילחשו באונה קיבלה את הלחישה ולא אכלה כי פסק העובר מתאונתו. וקרא רבי על העובר את הפסוק (ירמיהו א') "בטרם אצרך בבטן ידעתיו", והוא רבי יוחנן. ולעומת זאת היתה מעוברת אחרת שלחשו על אונה ביוה"כ, ולא פסקה תאות העובר, וקרא עליו רבי חנינא את הפסוק (תהלים נח) "זורו רשעים מרחם", וכך היה שהרשע במעשיו. וזהו שנאמר "להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל", כי היולדת נקראת "חיה", ואם תרצה "להבדיל בין הטמא ובין הטהור" ולדעת איזה עובר יהיה צדיק ואיזה רשע, יהא זה סימן בידך "בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל", שאם נתאונה אימו לאכילת איסור ולחשו על אונה ולמרות זאת לא פסקה תאותה והאכילה, הרי שזו "החיה הנאכלת" וממנה יצא טמא ורשע. אך "החיה אשר לא תאכל", כלומר היולדת שלחשו על אונה ונמנעה ולא אכלה איסור, ממנה יצא צדיק וטהור. ולפי זה מיושבות כל הקושיות הנ"ל כמין חומר, ודו"ק. ולכן לאחר המילים "החיה אשר לא תאכל" החותמות את פרשתנו, נסמכו המילים הפותחות את פרשת תזריע "אשה כי תזריע וילדה זכר", דהיינו שמעשיו ראויים והינו צדיק בבחינת "זכר", וזאת בזכות אמו שהיא "החיה אשר לא תאכל" שנמנעה ולא אכלה איסור למרות שנתאונה לכך [ובתוס' בחגיגה (טו, א ד"ה שוב) כתבו בשם הירושלמי לגבי אלישע בן אבויה, שכשהיתה אמו מעוברת עברה סמוך לבית עבודה וזה הריחה מאכל של איסור ואכלה ממנו והיה מפעפע בה כארס של עכנאי, ומחמת כן יצא בנה לתרבות רעה]. ויש לציין לדברי השער הציון (סי' תרי"ז סק"ג) בשם המאירי, שכשלושין למעוברת מבטיחים לה שאם לא תאכל תהא בטוחה שעובריה יהיה ירא שמים].

ב. ומעשה (הובא בספר אביר הרועים ח"ב עמ' 26) ברבי יעקב יוסף אביו של רבינו הגדול מרן רבי עובדיה יוסף זצ"ל שהיה דר בשכונת קטמון בירושלים והיה משתתף בקביעות בשיעורו של תלמיד חכם מחסידי ערלי. ובשיעור שמסר אותו רב על פרשת שמיני ציטט את דברי הגר"א הנ"ל, וכששמע זאת רבי יעקב פתח ואמר, "דעו רבותי, כי בן יולד לי לפני כשלושים שנה ושמו עובדיה יוסף, ויומיים קודם לידתו הריחה רעיתי דבר מאכל, ויום הכפורים היה, ולחשנו על אונה שיום הכפורים הוא, ונתאפקה ולא אכלה. וביום יב' תשרי נולד בני זה שתקותי לראותו גדול כר' יוחנן". מגיד השיעור התפעל מדברי רבי יעקב, ואמר לו, דע לך שמעשה זה שאירע בבנך שכבר עתה יצאו שמו כשם הגדולים אשר בארץ נרמז בנדפס בחומשים בסוף פרשה, שכן לאחר המילים "החיה אשר לא תאכל" הרומזים למעוברת שנמנעה מלאכול ביום הכפורים, נכתב בחומשים שמנין פסוקי הפרשה הוא צ"א, "וסימנך עבדיה (בכתיב חסר). ומפסיריך ויוסף עוד", והוא שמו של בןך "עובדיה יוסף"...

בתשובה וקשה להם להימנע ממוזן שהורגלו בו, והשאלה היא האם מותר לייצר עבורם מזון כשר שטעמו כטעם חזיר.

והשיב, שבפתח עינים (חולין קט, ב) כתב מרן החיד"א ששאלוהו האם היה מותר לבני ישראל כשאכלו את המן לחשוב ולרצות לטעום בו טעם חזיר או שאר איסורים. והשיב שהדבר מותר, כיון שהאדם יודע שמה שאוכל הוא היתר. ועוד, שהרי מה שנתהפך טעם המן לפי מחשבת האדם היה בדרך נס, ואם היה בכך איסור לא היה נהפך טעמו לטעם חזיר. ואמר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שלולא דברי החיד"א היה לנו להימנע ממאכל בטעם חזיר, כמו שנאמר היזהר מן הכיעור. ואין זה דומה לאכילת מוח שיבוטא, כי ה' יצר את השיבוטא כן והוא כשר בתכלית, אך לחתור ולמצוא טעם של חזיר שהשי"ת תיעב אותו גם עלינו לתעבו ולא לאכלו.

טבילה במקוה, "איפוס" או לידה מחדש?

"אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" (יא, לו)

הנה מפסוק זה נלמדו רוב ככל הלכות מקוואות [כמבואר במסכת מקוואות, ובטור וש"ע יורה דעה סי' ר"א]. וראש ושורש לכל אלו הוא שאין הטמא נטהר אלא כשיטבול במעין או מקוה, ואפילו באו עליו כל מים שבעולם עדיין הוא בטומאתו עד שיטבול כל גופו בבת אחת במי מקוה או מעין [ע"פ רש"י כאן, וטוש"ע שם סעי' א'].

ובחלקת יואב (ח"א יו"ד סי' ל"ב) חקר מהי מהות הכח המטהר של המקוה, האם המים הם המטהרים והמקוה ובור הטבילה הוא רק היכי תימצא לכינוס המים], או שהחיבור לקרקע הוא המטהר [והמים הם רק היכי תימצא להחבר לקרקע]. ומן התרגום "ובר מקוה מים- בית כנישת מיא" [כלומר מקום התכנסות מים] מוכח שלא המים מטהרים אלא הקרקע שהיא מקום התכנסותם. [וכן נאמר (בראשית א, י) "ולמקוה המים קרא ימים", ובתרגום "ולבית כנישת מיא קרא ימיו"].

וכן כתב האבני נזר (יו"ד סי' רע"א), וביאר בזה את ההלכה (ש"ע שם סעי' ה') שאין מטבילין בגל כשהוא באויר לפני שנפל על הארץ, אף שיש בו מ' סאה, כי לא המים מטהרים אלא הקרקע, וצריך שיהיו המים קבועים בקרקע בתוך מחיצות וכתלים.

והחלקת יואב הוסיף שזהו טעם החילוק בין מקוה למעין, שמעין מטהר אף שמימיו זוחלין ונעים על פני הקרקע, אך מקוה שמימיו זוחלין פסול, ואינו מטהר אלא ב"אשבורן", דהיינו שמימיו עומדים ומכונסים במקום אחד ללא זחילה (כמבואר בש"ע שם סעי' ב'). כי במעין הכח המטהר הוא המים ולכן אין חילוק בין אם הם עומדים או זוחלים, אך במקוה המטהר הוא מקום הכינוס לקרקע, ולכן בהכרח שיהיו מכונסים במקום אחד, שאם לא כן אין זה "בית כנישת מיא".

ב. ושמעתי לבאר ענין זה בדרך המחשבה, שהנה לדעת המהר"ל (דרוש לשבת תשובה. וראה שפתי חיים מועדים ח"א עמ' ש"י ובהערה 8 שם) גדר הטהרה שעל ידי טבילה במקוה הוא כעין שמצינו שאוכל שנטמא ונזרע שוב בקרקע נטהר (ע"פ פסחים לד, ב. וביצה יז, ב. וברש"י שם), כי החיבור לקרקע הוא הולדה מחדש, ועל ידי כן נפקעת טומאתו כי פנים חדשות באו לכאן. ולפי המהר"ל ודאי שהחיבור לקרקע מטהר את האדם ולא המים.

אך הרש"ר הירש בפרשתנו האריך לבאר שגדר ענין הטומאה הוא, שהאדם מורכב מרוח וגשם, ותפקידו לחתור אחר הרוח ולהתרחק מהגשמיות, ואם נכשל ונטה לצד החומרי שבו הרי שתוצאת הכישלון היא טומאה. וכדי להיטהר עליו "להתאפס" מחדש ולחזור למדרגת רוחניותו כבתחילה. ו"איפוס" רוחני זה יתכן רק על ידי שיתחבר ליסוד שאין לחומר השפעה עליו, והוא יסוד המים שמופקעים מגשמיות וחומר [ולכן דגים אינם צריכים שחיטה, כי מנותקים הם מהמציאות הגשמית הארצית ונבראים ונמצאים כל העת במים. וכן משום כך טמא יכול לטבול בכל דבר שנברא מהמים, ואפילו בתוך עין של דג גדול שנימוק שומנה ויש בה מ' סאה (ש"ע שם סעי' לג'), כי כל דבר שבמים מופקע מגשמיות ויש בו כח טהרה]. וכיון שאין מקום לחומריות בתוך המים, המים משמידים ומכלים את כל "חידדיקי"

שיחות מוסר והשקפה על הפרשה מאת הרב ראובן גולן בעמדות ובאתר קול הלשון, או בטל' 03-6171001

הקס 1-1-2-48-1-1. או *8 ואמרו את שם המרצה והקס 1-1. השיחה המרכזית משודרת בשידור חי בקול הלשון ביום ה' ב-16:40 [בסיום השיחה ניתן להורידה לאחר כמה דקות מהאתר]. לקבלת העלון שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

לע"נ אברהם בן יעקב לימואי ז"ל ע"י נכדו הגאון הגדול רבי אמנון לימואי שליט"א ♦ סעידו בן הביבה ז"ל ע"י ר' שלום מאזוז הי"ו ♦ עמוס בן מבורך ומיסא ז"ל ע"י בנו ה"ה אבנר הי"ו

לע"נ לוי בן טהרר אליצור ז"ל ♦ סלמון בן יונה משמור ז"ל ע"י בנו ר' מאיר ♦ רחל בת ג'יעה חסון ע"ה ♦ אברהם ברי בן רחל עסיס ז"ל

מאיר בן עובדיה ענעני ז"ל
שמשי בן סעדיה גדיסי ז"ל
זוהרה בת סולטנה בוגנים ע"ה

גדעון בן רחל נעמן ז"ל
לאה בת סימי ז'אנו ע"ה
דניאל בן שמואל ורבקה אליהו ז"ל

אמיר בן אמירה יוסף ז"ל
יעקב בן רבקה נסכה יעקבי ז"ל
חיים בן הנה ושלום מחרבי ז"ל